

TÜRKİYE’DE ZEYTİNYAĞI SANAYİİNİN GELİŞİMİ AÇISINDAN ZEYTİN ÜRETİCİLERİNİN SORUNLARI: İZMİR İLİ ÖRNEĞİ

Yeliz Merve APAYDIN* Doğa SAĞIROĞLU Duygu TOSUN Nevin Demirbaş

Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, İzmir, Türkiye

*email: yelizmerveapaydin@gmail.com

Geliş Tarihi: 06.11.2013

Kabul Tarihi: 16.07.2014

ÖZET: Türkiye zeytin ve zeytinyağı üretimi açısından son derece uygun ekolojik koşullara sahip olmakla birlikte, sektörde yaşanan sorunlar zeytinyağı sanayiinin gelişimini doğrudan etkilemektedir. Zeytinyağı sanayinin hammadde ihtiyacı zeytin işletmelerinden karşılandığı için üretimdeki sorunlar, dolayısıyla üreticilerin sorunları, sanayiinin gelişimi açısından büyük öneme sahiptir. Bu çalışmanın amacı, zeytin üreticilerinin sorunlarının tespit edilmesi ve bu sorunların zeytinyağı sanayiinin gelişimi üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesidir. Bu doğrultuda Ege Bölgesi’nde önemli üretim bölgelerinden biri olan İzmir ilindeki, 64 zeytin üreticisiyle yüz yüze görüşülerek anket çalışması yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre zeytin üreticilerinin karşılaştığı sorunların başında; girdi fiyatlarının yüksekliği, talep yetersizliği, desteklemelerin yetersizliği, kültürel teknikler konusunda eğitimlerin yeterli olmaması ve örgütlenme konularında desteklenmeleri ve bilinçlendirilmeleri son derece önemlidir. Üretici örgütlerinin de etkin olduğu bir pazarlama organizasyonu ile üreticilerin gelirleri ve üretimde verimlilik artırılabilir. Böylece zeytinyağı sanayinin ihtiyaç duyduğu kalite ve miktarda hammadde de sağlanabilecektir. Dolayısıyla zeytinyağı sanayii yarattığı yüksek katma değer ile ülke ekonomisine katkıda bulunabilecektir.

Anahtar Sözcükler: Zeytin, zeytinyağı, zeytinyağı sanayii, üretici, hammadde, İzmir

THE PROBLEMS OF OLIVE FARMERS IN TERMS OF THE DEVELOPMENT OF OLIVE OIL INDUSTRY IN TURKEY: A CASE STUDY OF IZMIR PROVINCE

ABSTRACT: Although it has suitable ecological conditions for the production of olive and olive oil, problems of the sector directly affect the development of olive oil industry in Turkey. Since the raw material of olive oil industry ensured from olive enter prises, problems in the productions problems of farmers has significant importance in the development of the sector. The aim of this study is to determine the problems of olive farmers and to evaluate the impact of these problems on the development of olive oil industry. For the aim of this, surveys were carried out with the 64 olive farmers in Izmir, which is one of the major production provinces in the Aegean Region. According to the results of the study, the major problems encountered in the production of olive are high in put prices, lack of demand, lack of government supports, training about cultivation techniques and organizational problems. Farmers should be supported and informed especially about the main tenance, harvest, storage and organizational issues. Farmers income and productivity should be increased through an efficient marketing organization. When these precautions are considered, the olive oil industry will supply adequate quantity and quality of raw material required. In this way, the olive oil industry could make major contributions to the Turkish economy with the high added value created by it.

Keywords: Olive, olive oil, olive oil industry, farmer, raw material, Izmir

1. GİRİŞ

Zeytinyağı sektörü; hammadde üretiminden mamul madde olarak tüketiciye ulaşıncaya kadar üreticiler, zeytin sıkma tesisleri, makine-ekipman üreticileri ile servis sağlayıcıları, salamura zeytin üreticileri, zeytinyağı depolama tesisleri, nakliyeciler, toplayıcılar, toptancılar, sanayiciler ve tüccarları da içine alan geniş bir kitleyi barındırmaktadır. Türkiye’de zeytin üretimi, tarıma dayalı sanayiinin hammadde ihtiyacını karşılaması ve istihdama olan katkısı gibi nedenlerle hem ekonomik hem de sosyal açıdan önemli bir yere sahiptir (Özışık ve Öztürk, 2011). Ayrıca, zeytinyağı, sahip olduğu kalite, sağlıklı

ve besleyici özellikleri sayesinde nüfusun beslenmesinde de önemli bir yere sahiptir (Başaran, 2011; Çobanoğlu ve Tunaliolu, 2013). Zeytin ekolojisi gereği çoğunlukla Akdeniz Havzası’nda yer alan ülkelerde üretilmektedir. Türkiye de önemli zeytinyağı üretici ülkelerden biri olup; 2008/09-2011/12 yılları ortalamasına göre, zeytinyağı üretiminde dünyada beşinci, ihracatında ise dördüncü sırada yer almaktadır (IOCC, 2012). Türkiye’de zeytinyağı sanayii hem ekonomik hem de insan sağlığı açısından oldukça önemlidir. Bununla birlikte zeytinyağı sanayiinin hammadde ihtiyacını zeytincilikten karşıladığı göz önüne alınırsa, üretimdeki sorunlar, dolayısıyla üreticinin sorunları

zeytinyağı sanayiinin gelişimini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, bu çalışmada önemli bir zeytinyağı üretim merkezi olan İzmir ilinde zeytin üreticilerinin sorunları özellikle zeytinyağı sanayiinin gelişimi dikkate alınarak incelenmiştir. İstatistiki Bölge Birimi Sınıflandırması’na göre, Ege Bölgesi, Türkiye’deki zeytin ağacı varlığının %77.3’üne sahip olup; önemli bir zeytin üreticisi konumundadır. Türkiye’de İzmir İli 2008/09-2011/12 yılları ortalaması göre, meyve veren ağaç sayısında %12.8’lik pay ile 2. sırada ve zeytin üretiminde %9.1’lik pay ile 3. sırada yer almaktadır (TÜİK, 2014). Ayrıca zeytinyağı işleyen işletmelerin %17.6’sı İzmir ilinde bulunmakta ve İzmir ilindeki işletmeler %71.0 kapasite kullanım oranı ile çalışmaktadır (GTHB, 2010).

Çalışmanın amacı, İzmir İlindeki zeytin üreticilerinin özelliklerinin ve zeytin işletmelerinin yapısının ortaya konulması, sorunların tespit edilmesi ve bu sorunların zeytinyağı sanayiinin gelişimi üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesidir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın ana materyalini İzmir İlindeki 3 ilçe ve 7 köyde belirlenmiş olan zeytin üreticilerinden 2011/2012 üretim döneminde elde edilen veriler oluşturmaktadır. Anket yapılacak ilçelerin belirlenmesinde meyve veren yaştaki ağaç sayıları dikkate alınmıştır. İlçelere ilişkin veriler İzmir Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü kayıtlarından elde edilmiştir. Buna göre, İzmir ilinde 2008/09-2011/12 yılları ortalaması itibariyle meyve veren ağaç sayısının %51.1’ini oluşturan Bayındır (%28.9), Kemalpaşa (%11.5) ve Torbalı (%10.7) ilçeleri araştırma kapsamına dahil edilmiştir.

Çizelge 1. İlçe ve köylere göre anket sayılarının dağılımı

İLÇELER	Anketlerin ilçelere göre dağılımı	Seçilen köyler	İşletme sayısı	İşletme sayısı (%)	Görüşme yapılması gereken üretici sayısı	Görüşülen üretici sayısı
BAYINDIR	32	Çenikler	290	35.9	11	12
		Merkez	269	33.4	11	12
		Ergenli	248	30.7	10	11
		TOPLAM	807	100.0	32	35
TORBALI	13	Karakızlar	160	52.9	7	8
		Dağkızılca	142	47.1	6	7
		TOPLAM	302	100.0	13	15
KEMALPAŞA	12	Vişneli	142	56.8	7	8
		Armutlu	108	43.2	5	6
		TOPLAM	250	100.0	12	14
TOPLAM ANKET					57	64

Üreticilerin yaşadıkları sorunların belirlenmesinde ise (1) çok düşük, (5) çok yüksek olacak şekilde Beşli Likert Ölçeği (Malhotra,1996) kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır (Kalaycı, 2008).

İzmir ilinde 2011/2012 üretim döneminde 7902 işletmede zeytin üretimi yapıldığı saptanmıştır (GTHB, 2012). Bu ana kitleden oransal örnekleme formülü kullanılarak, %95 güven aralığı ve %13 hata payı ile örnek hacmi 57 olarak hesaplanmıştır.

Örnek hacminin belirlenmesinde;

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma_{px}^2 + p(1-p)}$$

Formülü kullanılmıştır (Miran, 2011).

Formülde;

n= örnek hacmi,

N= İzmir İlinde zeytin üretimi yapan işletme sayısı

σ_{px}^2 = ana kitle varyansı

p= Oran (en yüksek örnek hacmine ulaşmak için %50 alınmıştır)

Araştırmada örnek hacminin belirlenen 3 ilçe arasındaki dağılımı, ilçelerdeki meyve veren yaştaki ağaç sayısının ildeki meyve veren yaştaki ağaç sayısına oranları itibariyle yapılmıştır. Anket yapılan köylerin belirlenmesinde ise zeytin işletmelerinin sayısı dikkate alınmıştır. Araştırmada her köyde yapılacak anket sayısı köylerdeki zeytin işletme sayılarının ilçedeki zeytin işletme sayısı içindeki oranlarına göre belirlenmiştir. Köylerin sahip olduğu işletme yoğunluğuna göre Bayındır ilçesinde 3, Kemalpaşa ve Torbalı ilçelerinde ise 2’şer köy seçilmiş ve anketler toplam 7 köyde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada her bir köyden birer tane olmak üzere yedek anket yapılmıştır. Buna göre araştırmada toplam 64 adet anket yapılmıştır. Anketlerin ilçe ve köylere göre dağılımı Çizelge 1’de verilmiştir.

Elde edilen verilerin analizinde, zeytincilik işletmeleri, zeytin alanlarına göre gruplandırılmıştır. Söz konusu gruplandırma yapılırken frekans dağılımı, İzmir illerinde konu ile ilgili daha önceden yapılan çalışmalardaki gruplandırmalar ve Zeytincilik

Araştırma İstasyonu Müdürlüğü'nde çalışan uzman kişilerin görüşleri dikkate alınmıştır. Gruplandırma işletmeler 15 da ve altı, 16-30 da ve 31da ve üzeri olmak üzere 3 gruba ayrılmıştır. Buna göre birinci grupta 15, ikinci grupta 25 ve üçüncü grupta 24 işletme bulunmaktadır.

Çalışmada işletme grupları arasında farklılık olup olmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. Değişkenlerin normal dağılışa uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile belirlenmiştir. Normal dağılış göstermeyen sürekli değişkenler için Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Kesikli değişkenler için gruplar arası farklılık olup olmadığı ise Khi-Kare Analizi ile ortaya konulmuştur (Kalaycı, 2008).

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma kapsamında incelenen işletmelerden elde edilen orijinal veriler; zeytin üreticilerinin ve işletmelerin genel özellikleri, üretim ve pazarlama yapıları ve karşılaşılan sorunlar ile bu

sorunlara yönelik üretici beklentileri doğrultusunda değerlendirilmiştir.

3.1. İncelenen İşletmelere ve Zeytin Üreticilerine İlişkin Genel Bilgiler

Araştırma sonuçlarına göre, işletme büyüklükleri arttıkça üreticilerin yaş ortalamasının azalışı, eğitim sürelerinin ise artış gösterdiği belirlenmiştir. Yaş ortalaması, çiftçilik ve zeytincilik deneyiminin 1. grupta en fazla olduğu görülmektedir. Eğitim süreleri 1. grupta 6.1 yıl, 2. grupta 7.2 yıl, 3. grupta ise 8.2 yıldır. Yaş ortalamaları ise 1.grupta 52. 2. grupta yaklaşık 49.0 ve 3. grupta ise 46.0'dır (Çizelge 2).

Üreticilerin yaklaşık % 60.1'i en az bir tarımsal kuruluşa üye olduklarını belirtmişlerdir. Yapılan Khi-kare analizine göre işletme grupları itibariyle tarımsal kuruluşa üye olma bakımından istatistiksel açıdan fark bulunmuştur. İşletme büyüklükleri arttıkça kooperatiflere üye olan üretici sayısı da artış göstermektedir (Çizelge 3).

Çizelge 2. İşletme grupları itibariyle işletmecilerin genel bilgileri

	1.Grup (15 da altı) (n=15)	2.Grup (16-30 da) (n=25)	3.Grup (31 da üstü) (n=24)	Genel ortalama (n=64)
Yaş (Yıl)*	52.1	48.5	46.0	48.4
Eğitim suresi (Yıl)**	6.1	7.2	8.2	7.2
Çiftçilik deneyimi (Yıl)	21.2	18.6	18.1	19.0
Zeytincilik deneyimi (Yıl)	19.0	17.1	17.2	17.5
Ailedeki birey sayısı (Kişi)	4.5	4.8	5.2	4.8
Ailede tarımda çalışan birey sayısı (Kişi)	2.3	2.7	2.2	2.4
İşletmede çalışan bireyi sayısı (Kişi)	2.3	2.6	2.2	2.3

*Kruskal-Wallis testine göre gruplar arasındaki fark $p < 0.10$ için anlamlıdır

**Kruskal-Wallis testine göre gruplar arasındaki fark $p < 0.05$ için anlamlıdır

Çizelge 3. İşletme grupları itibariyle kooperatife üyelik durumu

İşletme Grupları	Üyelik durumu				Khi-Kare		
	Evet	%	Hayır	%	Değeri	Sd	p*
1. Grup (≤ 15 da)	4	10.3	11	44.0			
2. Grup (16- 30 da)	17	43.6	8	32.0	9.919	2	0.007
3. Grup (≥ 31 da)	18	46.2	6	24.0			
Toplam	39	100.0	25	100.0			

*Khi-kare testine göre gruplar arasındaki fark $p < 0.05$ için anlamlıdır

İncelenen işletmelerde toplam arazi genişliği genel ortalaması 45.3da'dır. Toplam arazi varlığı 1. Grupta 20.2 da, 2. grupta 30.4 da ve 3. Grupta 76.5 da'dır. Zeytinin çok yıllık bir bitki olması ve işletmelerde zeytin arazisinin ağırlıklı olarak yer alması nedeniyle işletme arazilerinin %92.7 gibi büyük bir kısmını mülk arazisi, %6.9'unu ortaklıkla işlenen arazi ve %0.4'ünü kira ile işlenen arazi oluşturmaktadır. İşletmelerde sulanmayan arazi varlığı sulanan arazi varlığına göre daha çok olup; ortalama 28.9da'dır. İşletme başına ortalama parsel sayısı ise 5.4 olarak belirlenmiştir. İşletme büyüklükleri arttıkça toplam parsel sayılarının da arttığı görülmektedir (Çizelge 4).

Zeytin arazilerinde dekara düşen ortalama ağaç sayısı yaklaşık 25 adettir. Son beş yılda dekar başına yaklaşık 3 zeytin ağacı dikilmiştir. İşletme başına ortalama zeytin parsel sayısı yaklaşık 4'dür (Çizelge 5).

3.2. İncelenen İşletmelerde Zeytin Üretimine İlişkin Bilgiler

Bu bölümde zeytinyağında verim ve kalite gibi konuları da doğrudan etkileyen üretimle ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. Bu kapsamda gübreleme, sulama ve hasat gibi teknik bilgilerin yanı sıra üreticilerin zeytincilik konusundaki eğitim durumları

ile kredi ve desteklemelerden yararlanma durumları da incelenmiştir.

İncelenen işletmelerde zeytin üreticilerinin %51.6’sı düzenli olarak gübreleme yaptıklarını ifade etmişlerdir. Yapılan Khi-kare analizine göre işletme grupları arasında her yıl düzenli gübreleme yapılması açısından istatistiksel olarak fark bulunmuştur. İşletme büyüklüğü arttıkça her yıl düzenli olarak gübre uygulaması oranı da artış göstermektedir (Çizelge 6).

Zeytin üreticilerinin %43.8’i ise gübreleme öncesi toprak analizi yaptıklarını ifade etmişlerdir. Toprak analizi yaptırma durumu ile işletme grupları arasında bir farklılık olup olmadığı incelendiğinde, işletme grupları arasında toprak analizi yaptırma açısından fark olduğu ortaya çıkmıştır. İşletme büyüklükleri arttıkça gübreleme öncesi toprak analizi yaptırma durumu artış göstermektedir (Çizelge 7). Görüşülen üreticilerin % 50’si düzenli olarak ilaçlama yapmaktadır. Yapılan Khi-kare analizine göre, işletme grupları itibariyle her yıl düzenli olarak ilaçlama

yaptırma bakımından istatistiksel açıdan fark bulunmuştur. Buna göre işletme büyüklükleri arttıkça her yıl düzenli olarak ilaçlama yaptırma durumu artış göstermektedir (Çizelge 8).

Üreticilerin sadece %23.4’ü düzenli olarak sulama yapmaktadır. Düzenli olarak sulama yapan üreticilerin sulama yöntemlerinin %73.4’ünü salma sulama, %26.6’sını damla sulama yöntemi oluşturmaktadır.

Üreticilerin %26.6’sı elle hasat yöntemi kullanırken, %29.7’si makine ile hasat yapmaktadır. Zeytinciliğin en önemli sorunlarından biri olan sırk ile hasat yapma ise %43.7 gibi yüksek bir orandadır. Bu nedenle bu oranın azaltılması ile ilgili tedbirlerin alınması gerekmektedir (Çizelge 9).

Üreticilerin gübreleme, ilaçlama, sulama, hasat gibi kültürel faaliyetlerde yaşadığı sorunların başında girdi fiyatlarının yüksekliği gelmektedir. Üreticiler en çok gübre fiyatlarının çok yüksek olduğundan (4.75) şikâyet etmektedirler. Bunu işçi ücretlerinin yüksek oluşu (4.08) ve hasat makinesinin olmaması

Çizelge 4. İşletme grupları itibariyle arazi varlığına ilişkin genel bilgiler

	1.Grup (15 da altı) (n=15)	2.Grup (16-30 da) (n=25)	3.Grup (31 da üstü) (n=24)	Genel Ortalama (n=64)
Toplam Arazi Varlığı	20.2	30.4	76.5	45.2
Mülk (da)	20.2	28.7	69.3	41.9
Ortak (da)	-	1.6	6.7	3.1
Kira (da)	-	-	0.4	0.2
Sulanan Arazi Varlığı (da)	8.3	10.3	27.8	16.3
Sulanmayan Arazi Varlığı (da)	11.9	20.1	48.6	28.9
Toplam Parsel Sayısı	3.9	5.8	6.9	5.4

Çizelge 5. İşletme grupları itibariyle zeytin arazilerine ilişkin genel bilgiler

	1.Grup (15 da altı) (n=15)	2.Grup (16-30 da) (n=25)	3.Grup (31 da üstü) (n=24)	Genel Ortalama (n=64)
Toplam Ağaç Sayısı (adet/da)	19.2	24.8	31.1	24.7
Meyve Veren Ağaç Sayısı (adet/da)	16.2	18.1	15.3	21.0
Meyve Vermeyen Ağaç Sayısı (adet/da)	1.4	2.7	3.1	3.7
Son 5 Yılda Dikilen Ağaç Sayısı (adet/da)	0.9	1.8	1.9	2.7
Zeytin Parsel Sayısı(adet)	2.5	3.5	4.5	3.7

Çizelge 6. İşletme grupları itibariyle her yıl düzenli olarak gübreleme durumu

İşletme Grupları	Düzenli Olarak Gübreleme Yapılıyor				Değeri	Sd	P*
	Evet	%	Hayır	%			
1.Grup (≤15 da)	5	15.2	10	32.2	6.137	2	0.046
2.Grup (16- 30 da)	11	33.3	14	45.2			
3.Grup (≥31 da)	17	51.5	7	22.6			
Toplam	33	100.0	31	100.0			

*Khi-kare testine göre gruplar arasındaki fark p<0.05 için anlamlıdır

Çizelge 7. İşletme grupları itibariyle gübreleme öncesi toprak analizi yaptırma durumu

İşletme Grupları	Gübreleme Öncesi Toprak Analizi Yapılıyor				Khi-Kare		
	Evet	%	Hayır	%	Değeri	Sd	p*
1.Grup (≤ 15 da)	2	7.1	13	36.1	13.403	2	0.001
2.Grup (16- 30 da)	9	32.2	16	44.4			
3.Grup (≥ 31 da)	17	60.7	7	19.5			
Toplam	28	100.0	36	100.0			

*Khi-kare testine göre gruplar arasındaki fark $p < 0.05$ için anlamlıdır

Çizelge 8. İşletme grupları itibariyle her yıl düzenli olarak ilaçlama yaptırma durumu

İşletme Grupları	Düzenli Olarak İlaçlama Yaptırılıyor				Khi-Kare		
	Evet	%	Hayır	%	Değer	Sd	p*
1.Grup (≤ 15 da)	4	12.5	11	34.4	5.971	2	0.049
2.Grup (16-30 da)	12	37.5	13	40.6			
3.Grup (≥ 31 da)	16	50.0	8	25.0			
Toplam	32	100.0	32	100.0			

*Khi-kare testine göre gruplar arasındaki fark $p < 0.05$ için anlamlıdır

Çizelge 9. İşletme gruplarına göre üreticilerin kullandığı hasat yöntemleri

İşletme Grupları	Hasatta Kullanılan Yöntem		
	Elle Hasat	Makine ile Hasat	Sırıkla Hasat
1.Grup (≤ 15 da)	3	-	12
2.Grup (16-30 da)	11	5	9
3.Grup (≥ 31 da)	3	14	7
Toplam	17	19	28
Yüzde (%)	26.6	29.7	43.7

izlemektedir (3.39) (Çizelge 10).

İncelenen işletmelerde üreticilere zeytin üretimi konusunda edinilen bilgilerin kaynakları sorulmuş ve üreticilerden birden fazla yanıt alınmıştır. Yanıtlara göre, işletme grupları itibariyle zeytin üreticilerinin en çok bilgi edindikleri kaynakların başında 1. grupta diğer üreticiler, 2. grupta TARIŞ ve Gıda Tarım Hayvancılık İl/İlçe Müdürlükleri, 3. grupta TARIŞ gelmektedir (Çizelge 11).

İncelenen işletmelerde zeytin üreticilerinin sadece %25'i zeytin üretim teknikleri hakkında eğitime katılmıştır. Bu oranın artırılması zeytin üretiminin bilinçli yapılabilmesi açısından önemli görülmektedir.

Üreticilerin %54.7'si tarımsal kredi olanaklarından yeterince faydalanırken, %45.3'ü kredi olanaklarından yeterince faydalanmadığını ve sorunlar yaşadığını belirtmiştir.

İşletme grupları itibariyle incelendiğinde zeytin üreticilerinin kredi kullanımında yaşadığı en önemli sorun Ziraat Bankası'nın kredi şartlarının ağır olması

ve faizlerin çok yüksek olmasıdır. Üreticiler Ziraat Bankası'nın kredi kullanımında zorluk çıkardığını belirterek, Ziraat Bankası'nın kredi kullanımında teminat olarak, şehirde daire, arsa istediğini ve bu durumun hem kredi maliyetini arttırdığını hem de bir başka banka ile çalışılmasının önüne geçtiğini beyan etmişlerdir. Ayrıca Ziraat Bankası'nın TARSİM Bitkisel Ürün Sigortası şartı koştüğünü ve yüksek marjlarda Bitkisel Ürün Sigortası payı kestiğinden dolayı zor kredi verildiğini belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra ödeme koşullarının uygun olması da çiftçi için önem taşımaktadır (Çizelge 12).

Zeytin üreticileri destekleme prim ödemeleri, gübre-mazot desteği ve standart sertifikalı fidan kullanım desteğinden faydalanmaktadır. Zeytincilik ile ilgili yararlanılan destekler işletme grupları itibariyle incelendiğinde üreticilerin en fazla prim ödeme desteğinden yararlandığı görülmektedir (Çizelge 13).

Çizelge 10. İncelenen işletmelerde üreticilerin kültürel faaliyetlerde yaşadığı sorunlar*

	1	2	3	4	5	Ölçek Ortalaması	Standart Sapma
Gübre fiyatlarının çok yüksek olması	-	-	1	14	49	4.75	0.47
İlaç fiyatlarının çok yüksek olması	1	-	6	8	49	4.63	0.78
Sulama suyu birim fiyatının yüksek olması	8	1	6	4	45	4.20	1.40
İşçi ücretlerinin yüksek olması	6	2	10	9	37	4.08	1.31
Hasat makinesinin olmaması	22	-	7	1	34	3.39	1.93
Sulama suyu yetersizliği	17	7	11	5	24	3.18	1.66
Hasatta ürün kaybı	16	14	17	-	17	2.81	1.51
Alet-makine yetersizliği	23	7	14	4	16	2.73	1.61
Zirai mücadele konusunda bilgi yetersizliği	17	9	23	4	11	2.73	1.38

1) Hiç katılmıyorum 2)Çok az katılıyorum 3)Orta derecede katılıyorum 4)Katılıyorum 5)Kesinlikle katılıyorum.

*Cronbach’s Alpha değeri 0.64 olarak bulunmuştur

Çizelge 11. İşletme grupları itibariyle üreticilerin zeytin üretimi konusunda bilgi edindiği kaynaklar

	1. Grup (15 da altı) (n=15)	2. Grup (16-30 da) (n=25)	3. Grup (31 da üstü) (n=24)	Genel Toplam*
TARİŞ	4	9	11	24
Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl/İlçe Müdürlüğü	3	9	8	20
Diğer Üreticiler	7	7	1	15
Danışman**	2	4	1	7
İnternet	-	-	3	3
Üye olunan Kooperatif/Birlik	-	1	-	1
Gazete	-	1	-	1

*Üreticilerden birden fazla yanıt alınmıştır.

**İl veya ilçelerde bulunan Tarımsal Danışmanlık Firmaları

Çizelge 12. İşletme grupları itibariyle üreticilerin kredi kullanımıyla ilgili sorunları

	1. Grup (15 da altı) (n=15)	2. Grup (16-30 da) (n=25)	3. Grup (31 da üstü) (n=24)	Genel Toplam*
Faizlerin çok yüksek olması	4	11	9	24
Ziraat Bankası’nın kredi şartlarının ağır olması	6	8	2	16
Ödeme koşullarının çiftçiye uygun olmaması	2	-	-	2
Prosedürün çok fazla olması	2	-	-	2
Devletin sağladığı imkanlardan çiftçinin haberdar olmaması	1	-	3	4

* Üreticilerden birden fazla yanıt alınmıştır

Çizelge 13. İşletme grupları itibariyle üreticilerin yararlandığı destekler

	1. Grup (15 da altı) (n=15)	2. Grup (16-30 da) (n=25)	3. Grup (31 da üstü) (n=24)	Genel Toplam*
Destekleme Prim Ödemeleri	8	18	13	29
Gübre- Mazot Desteği	3	8	8	19
Standart Sertifikalı Fidan Kullanım Desteği	6	7	9	22

* Üreticilerden birden fazla yanıt alınmıştır

Üreticilerin %53.1'i devlet tarafından verilen zeytincilik desteklerini yeterli bulmadıklarını, %40.6'sı kısmen yeterli bulduğunu ve %6.3'ü ise yeterli bulduğunu belirtmiştir. Görüldüğü gibi, destekleri yeterli bulan üretici oranı oldukça düşüktür (Çizelge 14).

3.3. İncelenen İşletmelerde Pazarlama Yapısı

İncelenen işletmelerde üreticiler hasadı 2010 yılı Aralık ve 2011 yılı Ocak aylarında gerçekleştirmişlerdir. Fakat 2011 ve 2012 yıllarında hasat Şubat-Mart aylarına kadar sarkmıştır. Bunun nedeni son iki yılda hasat döneminde görülen yağışlardır. Yöredeki işletmelerin dekara ortalama zeytin verimi 2010 yılında 926.25 kg, 2011 yılında 1052.97 kg, 2012 yılında ise 967.50 kg olarak belirlenmiştir. Zeytin işletmelerinde 2011 yılında 2531.17 kg/işl., 2012 yılında 2063.13 kg/işl. yağ üretilmiştir.

Üreticiler, bölgede faaliyet gösteren sıkma tesislerine, sıktırdıkları zeytinyağının bir kısmını sıkım ücreti olarak bırakmaktadır. Üreticilerin ürettikleri zeytini sıkıma gönderme oranları ortalama %75.5'dir. Üreticilerin sadece %7.8'inin sıkma tesisi bulunmaktadır. İşletmesinde sıkma tesisi olmayan üreticilerin %43.8'i zeytinlerini TARİŞ'te, %48.4'ü ise TARİŞ dışındaki fabrikalarda sıktırmaktadır.

İşletmelerin %95.3'ü zeytinleri bahçeden sıkma

tesisine çuval ile taşımaktadır. Zeytin hassas bir meyve olduğundan zeytinlerin taşınması çuvalar içinde değil, hava alan delikli ve plastik kasalar ile yapılmalıdır.

İncelenen işletmelerde zeytinyağı doğrudan üreticiye, tüccarlara, toptancılara, TARİŞ veya TARİŞ dışındaki fabrikalara pazarlanmaktadır. Genel hatlarıyla araştırma alanındaki üreticilerin zeytinyağı satışı yaptığı yerler işletme grupları itibariyle Çizelge 13'de verilmiştir. Buna göre üreticiler satışlarını, 1. grupta en çok fabrikalara, 2. grupta en çok TARİŞ ve fabrikalara, 3. grupta en çok TARİŞ'e gerçekleştirmiştir (Çizelge 15).

Türkiye'de zeytin ve zeytinyağı sektörünü de içine alan ve çalışmaları son yıllarda hız kazanan lisanslı depoculuk sistemi hakkında üreticilerin bilgi sahibi olma durumları incelenmiştir. Buna göre, üreticilerin sadece %17.2'si lisanslı depoculuk hakkında bilgiye sahiptir.

3.4. İncelenen Zeytin İşletmelerinde Üreticilerin Sorunları

Üreticilerin üretim ile ilgili en büyük problemleri zeytin üreticilerine verilen desteklerin yetersizliğidir (4.50). İşçi ücretlerinin çok yüksek olması da üretim sorunları arasında önemli bir paya sahiptir (4.45). Bir diğer önemli sorun da kurak geçen yıllarda gerek köylerdeki altyapı sorunları gerekse üreticilerin

Çizelge 14. İşletme gruplarına göre üreticilerin zeytincilikte devlet desteklerini yeterli bulma durumu

Üretici Grupları	Zeytincilikte Devlet Desteğini Yeterli Bulma Durumu		
	Evet	Hayır	Kısmen
1.Grup (≤ 15 da)	1	12	2
2.Grup (16-30 da)	1	14	10
3.Grup (≥ 31 da)	2	8	14
Toplam	4	34	26
Yüzde (%)	6.3	53.1	40.6

Çizelge 15. İşletme grupları itibariyle üreticilerin zeytinyağı satışı yaptığı yerler

	1. Grup (15 da altı) (n=15)	2. Grup (16-30 da) (n=25)	3. Grup (31 da üstü) (n=24)	Genel Toplam*
TARİŞ	4	11	12	27
Fabrika	7	11	8	26
Tüccar	5	4	7	16
Toptancı	2	1	1	4
Diğer	1	-	1	2

*Üreticilerden birden fazla yanıt alınmıştır

imkânlarının yetersiz olması nedeniyle sulama yapılamamasıdır (4.33). Periyodisite nedeniyle yaşanan verim düşüşleri de üreticilerin yaşadığı önemli sorunlar arasındadır (4.11).

Zeytin üreticilerinin yaşadığı pazarlama sorunlarının başında tüketimin düşüklüğü gelmektedir

(4.75). Buna bağlı olarak da zeytinyağı fiyatları üreticilerin beklentilerini karşılayamamaktadır (4.67). Bazı üreticiler, 4 kg zeytinyağı kazancının hasada gelen bir işçinin yevmiesini ancak karşıladığını vurgulamaktadır.

İncelenen işletmelerde üreticilerin yaşadığı sorunların arasında örgütlenme sorunları da

Türkiye’de zeytinyağı sanayiinin gelişimi açısından zeytin üreticilerinin sorunları: İzmir ili örneği

bulunmaktadır. Kooperatif ve üretici birliklerinin yeterince etkin çalışmıyor olması (4.28) ve zeytincilikte örgütlenmenin yetersiz olması (4.27) bu duruma hemen hemen aynı oranda etki etmektedir.

Üreticiler sıkma tesisleri ile ilgili genel olarak çok

fazla sorun yaşamasa da sıkma tesislerinin teknolojisinin yeterli olmaması (2.39) ve kaliteli zeytinyağı üretimi konularında sorun yaşamaktadırlar (2.17) (Çizelge 16).

Çizelge 16. İncelenen işletmelerde üreticilerin yaşadığı sorunlar*

	1	2	3	4	5	Ölçek ortalaması	Standart sapma
Üretim İle İlgili Sorunlar							
Devlet desteklerinin yetersizliği	1	3	5	9	46	4.50	0.94
İşçi ücretleri çok yüksekliği	3	2	4	9	46	4.45	1.07
Kurak geçen yıllarda damla sulama gibi tamamlayıcı sulama sistemlerinin uygulanamaması	5	1	7	6	45	4.33	1.22
Periyodite sorunların çözülmemesi	4	3	12	8	37	4.11	1.24
Verim düşüklüğü	4	9	13	11	27	3.75	1.30
Budama yetersizliğinden ve biçimsiz yapılan budamalardan verimde ve kalitede düşüşler yaşanması	5	9	15	12	23	3.61	1.32
Hasatta genellikle sıruk kullanılması	15	5	7	7	30	3.50	1.67
Hasatta zeytinciliğe özgü makineleri kullanabilme imkanının olmaması	24	3	1	-	36	3.33	1.93
Teknik bilgiye sahip işçi bulunamaması	8	8	24	7	17	3.27	1.32
Hastalık ve zararlıların üretimi olumsuz etkilemesi	13	15	4	9	23	3.22	1.62
Zeytincilikle ilgili kanunun uygulanmaması sonucu zeytinliklerin imara açılması ve arazilerin bölünmesi	20	16	9	6	13	2.63	1.52
Toprak ve yaprak analizlerinin yaptırılmaması/bilinmemesi	31	10	5	4	14	2.38	1.63
Üretim teknikleri konusunda bilgi alınacak teknik elemanın bulunamaması	27	9	16	4	8	2.33	1.40
Arazinin toprak işleme tekniklerinin uygulanmasına elverişli olmaması	26	11	17	2	8	2.30	1.36
Geçici işçi bulmakta zorlanması	30	7	13	10	4	2.23	1.35
Pazarlama İle İlgili Sorunlar							
Zeytinyağı tüketiminin az olması, tanıtım sorunu	-	-	4	8	52	4.75	0.56
Zeytinyağı fiyatlarının düşüklüğü	-	2	6	3	53	4.67	0.78
Talebin yetersizliği	10	9	6	16	23	3.52	1.49
Aracıların fazlalığı	14	3	19	6	22	3.30	1.53
Taşıma masraflarının yüksekliği	12	6	17	13	16	3.23	1.42
Depolama masraflarının yüksekliği	25	13	12	4	10	2.39	1.45
Üreticinin, borcunu ödeyebilmek için hasat sonrası ürünün düşük fiyattan satması	26	10	15	5	8	2.36	1.41
Depolama imkânlarının olmaması	35	11	11	3	4	1.91	1.21
Satılan ürünün parasını almakta güçlük çekilmesi	35	12	11	3	3	1.86	1.15
Örgütlenme İle İlgili Sorunlar							
Kooperatifler ve üretici birliklerinin yeterince etkin çalışmaması	3	2	11	7	41	4.28	1.08
Zeytincilikte örgütlenme yetersizliği	1	3	15	3	42	4.27	1.14
Sıkma Tesisi İle İlgili Sorunlar							
Sıkma tesislerinin teknolojisinin yeterli olmaması	27	8	17	1	11	2.39	1.47
Kaliteli zeytinyağı üretimindeki sorunlar	35	4	14	1	10	2.17	1.50
Sıkma tesislerinin komisyon oranlarını yüksek tutması	-	-	-	-	15	1.17	0.00

1) Hiç katılmıyorum 2)Çok az katılıyorum 3)Orta derecede katılıyorum 4)Katılıyorum 5)Kesinlikle katılıyorum

*Cronbach’s Alpha değeri 0.75 olarak bulunmuştur

3.5. İncelenen Zeytin İşletmelerinde Üreticilerin Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri

Üreticilerin, üretim ile ilgili yaşadıkları sorunlara yönelik çözüm önerilerinin başında zeytin üreticilerine verilen desteklerin artırılması gelmektedir (4.86). Bir diğer çözüm önerisi damla sulama gibi sulama sistemlerini uygulayabilmek için destek sağlanmasıdır (4.58). Bunu hasatta uygun hasat yöntemlerinin uygulanabilmesi için yardımlar ve eğitimler sağlanması (4.55) izlemektedir.

Üreticilerin pazarlama konusunda öncelikli çözüm önerisi, talebi arttırmaya yönelik çalışmalar yapılmasıdır (4.89). Bölgede yağlık zeytin üreticilerinin ortak bir ticari marka oluşturması konusundaki öneriye ise görüşülen üreticilerin tamamı sıcak bakmaktadır (4.88).

Üreticilerin sıkma tesisi ile ilgili yaşadıkları sorunlara ilişkin çözüm önerilerinde her ne kadar ölçek ortalaması düşük de olsa ilk sırada sıkma tesislerinin teknolojik donanımlarının artırılması gelmektedir (3.00). Bunu sıkma tesisi çalışanlarının yağ kalitesi konusunda eğitilmesi izlemektedir (2.66). Bazı üreticiler komisyonların o yılın ortalama zeytin fiyatlarına göre belirlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir (1.17) (Çizelge 17).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

İncelenen işletmelerde zeytin arazilerinin ortalama büyüklüğü 34.7 da ve ortalama parsel sayısı ise 4 adettir. Arazilerin küçük ölçekli ve parçalı olması, örgütlenmenin önemini daha da arttırmaktadır. Nitekim zeytincilikte birim alandan yüksek gelir sağlamanın en önemli yollarından biri çiftçilerin örgütlenmesidir (Öztürk ve ark., 2009). Bununla birlikte, incelenen işletmelerde üreticilerin %60.1 kooperatiflere üyedir. Üretici birliklerinin ve kooperatiflerin yaygınlaşması, hem çiftçinin üreteceği ürünün pazarlamasını kolaylaştırıp; hem de devletin verdiği destek ve teşviklerden daha çok yararlanılmasını sağlayacaktır. Örgütlenme oranını arttırabilmesi için ise kooperatiflerin daha etkin çalışması gerekmektedir (İnan, 2008; Kendirlioğlu, 2008). Zeytinyağı sanayinin en önemli sorularından biri istenilen zamanda ve kalitede hammadde temin edilememesidir. Bunun en temel nedenlerinden biri zeytin üretiminde kültürel işlemlerin bilinçli ve tekniğine uygun şekilde yapılamamasıdır. Kültürel işlemlerdeki (toprak işleme, gübreleme, sulama ve mücadele) eksikliklerin zeytinyağı verimi ve kalitesine etkisi çok önemlidir (Özkaya ve ark., 2003).

Üreticilerin %76.6'sı zeytin alanlarını sulamamaktadır. Zeytinde iyi ve düzenli bir sulama programı uygulanması sonucu elde edilecek yararlar yıldan yıla kendini göstermekte ve aynı zamanda ağaçların verimli ve sağlıklı kalmasını sağlamaktadır. Sulama kadar önemli olan bir başka konu da sulama türüdür. Nitekim sulama yapan üreticilerin %73.4'ü salma sulama yapmaktadır. Ağaçların istenen verim ve

kaliteye ulaşması için uygulanması gereken sulama yöntemi, kısıtlı su kaynağı veya fiyatının yüksek olduğu durumlarda su tasarrufu ve sulama randımanı sağlayan damlama sulama yöntemidir (Tiryakioğlu, 2011; TARIŞ, 2011).

Üreticilerin %51.6'sı düzenli olarak gübreleme yapmaktadır. Gübrelemenin yeterli düzeyde yapılmadığı ağaçlarda ürün miktarı azalır, yağ miktarı ve kalitesi düşer, daneler küçülür, hastalık ve zararlılara mukavemetleri ve soğuğa dayanma güçleri azalır (Özkaya ve ark., 2003). Üreticilerin gübreleme konusunda yaşadıkları en önemli sorun gübre fiyatlarının yüksek olmasıdır. Üreticilerin düzenli gübreleme yapabilmeleri için gübre destekleri artırılmalı ve gübreleme konusunda eğitimler verilerek gübrelemenin önemi konusunda üretici farkındalığı artırılmalıdır.

Üreticilerin %43.8'i gübreleme öncesi toprak analizi yaptırmaktadır. Toprak analizlerine dayalı gübreleme programlarının uygulanması, toprakta besin elementleri arasında bulunan dengeyi koruyarak; kaliteli ve bol ürün almayı ve dengeli beslenen bitkinin hastalık ve zararlılara karşı daha dayanıklı olmasını sağlamaktadır. Bundan dolayı üreticilere toprak analizi konusunda eğitimler verilmelidir. Kooperatifler aracılığı ile üreticilerin toprak analizi yaptırma oranı artırılmalıdır.

Üreticilerin %43.7'si sıvıla hasat yöntemini kullanmaktadır. Kaliteli zeytinyağı üretmek için sağlam ve hasarsız zeytin elde edilmesi ilk şart olduğundan elle veya makine ile hasat yapılmalıdır. Vurma şiddetiyle zedelenen ve doğal olarak yere dökülmüş olan meyvelerin, bütün ürünün içine karıştırılması, yağa işlenene kadar çürümenin ve bozulmanın artmasına neden olmaktadır (Korukluoğlu, 2006). Bu yüzden üreticilere hasat yöntemleri konusunda verilen eğitimler yaygınlaştırılıp bilinçlendirme oranı artırılmalıdır. Ayrıca kooperatiflerin etkin çalışması ile makine kullanımının artırılması konusunda çalışmalar yapılmalıdır.

Zeytinin ne kadar hassas bir meyve olduğunun bilinmemesi nedeniyle, hasat sırasında yapılan en büyük hatalardan bir diğeri de, sıkma tesislerine taşıma işlerinin kasalar yerine çuvallarda yapılmasıdır. Üreticilerin %95.3'ü bahçeden sıkma tesisine çuval ile taşıma yapmaktadır. Çuvallar içerisinde bulunan, hasat sırasında zedelenmiş zeytinlerin yanı sıra, altta kalan meyvelerin ezilmeleri nedeniyle bozulmalar başlamaktadır. Yağlar doku dışına çıkarak bakteri ve mantarların kolaylıkla faaliyet göstermesine yol açmaktadır. Yağ işleme tesislerine mevcut kapasitesi üzerinde, çuvallar içerisinde gelecek olan ürün, çok kısa sürede işlenemeyerek işletmede sırasını beklemektedir. Çevre şartlarının etkisiyle de bekleme süresince zeytinlerde ezilme ve bozulmalar artmaktadır. İşte böyle bir üründen elde edilecek yağın ancak rafinasyon sonrası kullanılabilceği belirtilmektedir (Özkaya ve ark., 2010). Kaliteli ve

Çizelge 17. İncelenen işletmelerde üreticilerin sorunlara yönelik çözüm önerileri*

	1	2	3	4	5	Ölçek Ortalaması	Standart Sapma
Üretim Sorunlarına Yönelik Öneriler							
Zeytin üreticilerine verilen desteklerin seviyesi artırılmalı	-	1	1	4	58	4.86	0.49
Damlama sulama gibi sulama sistemlerini uygulayabilmek için maddi/teknik destekler sağlanmalı	4	1	2	4	53	4.58	1.08
Hasatta uygun hasat yöntemlerinin kullanılabilmesi için devlet desteği sağlanmalı ve eğitimler verilmeli	-	4	6	5	49	4.55	0.90
Yörenin sulama suyu probleminin giderilebilmesi için çalışmalar yapılmalı	1	1	11	6	45	4.45	0.94
Periyodisite sorununun çözümü hakkında üretici bilgilendirilmeli	2	3	7	5	47	4.44	1.00
Hastalıklarla mücadele konusunda gerekli eğitimler verilmeli	2	1	9	8	44	4.42	1.01
İlaçlama konusunda gerekli eğitimler verilmeli	2	1	9	10	42	4.39	1.02
Yürütülmekte olan ıslah çalışmaları ve yeni dikimler için devletçe yeterli destekler verilmeli	3	2	8	6	45	4.38	1.12
Zeytinlikte ilaçlamayı yeterli düzeyde yapabilmek için destekler verilmeli.	2	5	8	3	46	4.34	1.16
Budama konusunda gerekli eğitimler verilmeli	4	-	10	11	39	4.27	1.13
Gübreleme konusunda gerekli eğitimler verilmeli	11	3	13	7	30	3.66	1.52
İşçilerin teknik bilgi donanımı artırılmalı.	12	3	12	7	30	3.62	1.55
Üretim teknikleri konusunda bilgilendirecek teknik eleman sayısı artırılmalı	11	4	21	5	23	3.39	1.56
Sulama konusunda gerekli eğitimler verilmeli	16	4	11	6	27	3.37	1.58
Toprak ve yaprak analizlerini yaptırabilmek için gerekli olanaklar sağlanmalı	15	8	15	3	23	3.17	1.60
Zeytincilikle ilgili kanunun uygulamaları yeniden düzenlenmeli	15	12	10	5	22	3.11	1.62
Pazarlama Sorunlarına Yönelik Öneriler							
Zeytinyağı talebini arttırmaya yönelik çalışmalar yapılmalı	-	-	1	5	58	4.89	0.36
Bölgedeki yağlık zeytin üreticileri ortak bir ticari marka oluşturması konusunda bilinçlendirilmeli, özendirilmeli ve desteklenmeli	-	-	2	4	58	4.88	0.42
Zeytin üretiminde sözleşmeli tarım uygulamaları artırılmalı	1	4	5	6	48	4.50	0.99
Zeytinyağında kalite kayıplarının önüne geçebilmek için eğitimler verilmeli	3	0	5	8	48	4.53	0.99
Zeytinyağı pazarlamasında araçlar azaltılmalı	3	5	13	8	35	4.05	1.22
Örgütlenme Sorunlarına Yönelik Öneriler							
Zeytincilik konusunda faaliyet gösteren örgütlere katılım artmalı	-	2	12	8	42	4.41	0.90
Mevcut örgütler daha etkin çalışmalı	-	4	12	6	42	4.34	0.99
Sıkma Tesisi Sorunlarına Yönelik Öneriler							
Sıkma tesislerinin teknolojik donanımları artırılmalı	20	5	15	3	21	3.00	1.62
Sıkma tesisi çalışanlarına yağ kalitesi konusunda eğitimler verilmeli	26	4	15	4	15	2.66	1.65
Komisyonlar zeytin fiyatlarına göre belirlenmeli	-	-	-	-	15	1.17	0.00

1) Hiç katılmıyorum 2)Çok az katılıyorum 3)Orta derecede katılıyorum 4)Katılıyorum 5)Kesinlikle katılıyorum

*Cronbach's Alpha değeri 0.90 olarak bulunmuştur

ihracata yönelik zeytinyağı üretmek için sağlam ve hasarsız zeytin elde edilmesi ilk ve en önemli şart olup; bu bakımdan zeytinlerin taşınması çuvallar

içinde değil hava alan delikli ve plastik kasalar ile yapılmalıdır. Üreticiler, bu konuda çeşitli eğitimler vasıtası ile bilgilendirilmelidir.

İncelenen işletmelerde, zeytin hasat zamanının ortalama olarak Aralık ayında başlayıp Mart ayına kadar devam ettiği görülmektedir. Türkiye şartlarında hasat zamanının erkene alınması birçok avantaj sağlayacaktır. Hasat zamanının erkene alınması her bakımdan teşvik edilebilir. Üreticilere pembe olum yağları ve yeşil olum yağları gibi konularda gerekli eğitimler verilebilir (Öztürk ve ark., 2009).

Üreticilerin %45.3'ü kredi olanaklarından yeterince faydalanamamaktadır. Zeytin üretimine verilen desteklerden herhangi birinden faydalanan üreticilerin %53.1'i verilen destekleri yeterli bulmamaktadır. Üreticilerin, ürün miktarını arttırmak, verim kaybını önlemek ve kaliteli zeytinyağı üretebilmek için sulama, gübreleme, hasat, zirai mücadele vb. kültürel işlemleri zamanında ve tekniğine uygun şekilde yapabilmesi gerekmektedir. Bunun için devletin üreticilere verilen destekleri ve kredi olanaklarını arttırması, prosedürlerde değişiklikler yapması ve rakip üretici ülkelerde uygulandığı düzey ve miktarda primler verilmesi gerekmektedir.

Zeytinyağı üretimindeki sorunlardan verim ve kaliteyi etkileyen bir diğer konu ise işleme ve pazarlama aşamalarındaki sorunlardır. Zeytin, hasattan işleme kadar olan aşamalarda çok farklı ellerden geçmektedir. Bunlar bahçe sahibi, tüccar ve zeytinyağı fabrikası sahipleridir. Tüccar veya bahçe sahibi tarafından yapılan hasadın ardından ürün ya doğrudan doğruya zeytinyağı fabrikasına satılmakta ya da daha sonra satılmak üzere zeytinyağı fabrikasında zeytinyağına işletilmektedir. Türkiye'de, kanunlara göre ambalajlanmamış zeytinyağı satışı yasak olmasına rağmen, işlenmiş zeytinyağının aynı fabrikada ambalajlanması her zaman mümkün olmadığından, zeytinyağı ambalajlanmamış (dökme zeytinyağı) olarak değerlendirilmek zorunda kalmaktadır. Yalnızca vakıflar, kooperatifler ve belli başlı büyük firmalar kendi zeytinlerini veya üyelerinin sahip olduğu zeytinler ile dışarıdan aldıkları zeytinleri işleyerek, ambalajlayıp pazarlamaktadır.

Zeytin üreticilerinin yaşadığı sorunların başında fiyatların düşük olması gelmektedir. Üreticiden tüketiciye kadar çok fazla aracının olması nedeniyle, tüketicinin birim zeytinyağına ödediği fiyatın ancak üçte veya dörtte biri zeytin üreticisinin eline geçmektedir. Oysa zeytinyağı maliyetinin büyük bir kısmı, kültürel işlemler ve hasadı içeren üretim safhasını kapsamaktadır. Geri kalan kısım ise taşıma, yağa işleme ve ambalajlamayı içermektedir. Bu nedenle üreticiden tüketiciye kadar olan safhadaki aracı sayısı azaltılmalıdır. Bu da ancak etkili bir örgütlenme ile sağlanabilir.

Üreticilerin çoğu zeytin üreticilerinin ortak bir ticari marka oluşturması konusunda bilinçlendirilmeli, özendirilmeli ve desteklenmeli önerisine kesinlikle katılmışlardır. Küçük ve kendine özgü yöresel niteliği olan üretim yerlerinde çok kaliteli ve bölgenin toprak, iklim ve çeşit özelliklerini karakterize eden yağ üretimine geçilmelidir. Zeytin üreticilerinin organik

üretim konusunda kurs ve seminerler ile bilgilendirilerek ve fiyat, pazar olanakları iyileştirilerek organik zeytin üretimine geçişi sağlanmalıdır (Olgun ve ark., 2008). Zeytinyağı üreticileri ambalajlı ürün üretim ve satışı konusunda bilinçlendirilmeli ve bilgilendirilmelidir. Ayrıca, ambalajlı zeytinyağı tüketimi açısından tüketiciler de motive edilmelidir (Emeksiz ve Seçer, 2012).

Üreticiler yağlarının en yüksek fiyatta satışını sağlayabilmek için Ağustos ayına kadar beklemektedir. Bu süre piyasa fiyatlarının dalgalanmasına bağlı olarak uzayabilmektedir. Zeytinler yağa işlemeden önce asitlik, peroksit değerlerinin artmaması, tat ve aromalarının bozulmaması için kesinlikle uzun süre bekletilmemelidir. Bu yüzden yağların üretimden sonra satış veya ambalajlanmaya kadar olan sürede muhafazası çok önemlidir. Eğer depolama şartları uygun değilse, zeytinyağının asitlik ve duyuşal özellikleri olumsuz etkilenecek, kalite düşecektir. Ayrıca depolama, elde edilen yağların kalitesine bağlı olarak sınıflandırılarak yapılmalıdır.

Sanayiinin ihtiyaç duyduğu kaliteli hammadde için lisanslı depoculuk sisteminin yaygınlaştırılması önem taşımaktadır. Bunun nedenleri lisanslı depolarda ürünün uygun koşullarda depolanmasıdır (Savran., 2013). Ayrıca ürünlerin analizleri yapılarak kalite, hijyen ve gıda güvenliği hususlarında önemli bir ilerleme kaydedilmektedir. Ürünü hasat dönemi sonrasında satmak isteyen üreticiye ise depo sağlanarak üreticinin ihtiyacı olduğu dönemde ürünü değerlendirmesine olanak verilmektedir. Böylece üretici istediği zamanda ve istediği paraya ürünü satabilmektedir. Piyasadaki ürün arzının daha uzun bir döneme yayılması sağlanmaktadır. Yağların depolanması sırasında dikkat edilmesi gereken saklanan yerin sıcaklığı, ışığın varlığı, madeni kapların demir veya bakır içerip içermediği ve nem oranı gibi birçok faktör vardır. Bu yüzden uygun depolama şartlarını sağlamak sermaye, bilgi ve deneyim gerektirir. Bu noktada lisanslı depoculuk oldukça yararlı olabilecek bir uygulamadır. Tüketicilerin tükettikleri gıdalarla ilgili kaliteli ürün talebi son yıllarda giderek artmaktadır. Kaliteli ürün süreci, fidan yetiştirilmesinden başlamakta, meyve özellikleri, işleme ve depolama teknik ve koşulları, pazarlama koşulları ve arz zincirinin her aşamasında etkin bir kontrolün sağlanmasını gerekli kılmaktadır. Arz zincirinde kalite sürecinin ön koşulu, zincir boyunca gıda güvenliği altyapısının sağlanmış olmasıdır (Savran ve Demirbaş, 2011).

Dünyada tarım ve gıda ürünleri pazarlamasında gıda güvenliği ve kalite güvence sistemlerinin uygulanması geçen her yıl daha fazla önem kazanmaktadır. Bu uygulamalar zeytinyağı pazarlamasında da geçerlidir. Nitekim dünya ticaretinde söz sahibi ülkeler konuyla ilgili olarak oluşturulan uluslararası yasal düzenlemelere hızla uyum sağlamaya çalışmaktadır (Tunalıoğlu, 2010). Türkiye'de zeytinyağı sektörünün dünya zeytinyağı pazarında rekabette önceliği olabilmesi için kaliteli ve

güvenli üretimde sürekliliğin sağlanması önem arz etmektedir. Bu ise yasal düzenlemeler ve üretici birliklerinin, kooperatiflerin etkin çalışması ile mümkün olabilecektir. Türkiye’de zeytin ve zeytinyağlarının yapı ve özellikleri ile ilgili yapılmış olan bilimsel çalışmaların azlığı ve düzensiz bir çerçevede yürütülmesi, Ar-Ge çalışmalarına gereken önemin verilmemesi ve bunun için ayrı bir finansal kaynağın ayrılamaması ciddi bir sorundur. Bu nedenle zeytin, tarımsal ürünler içerisinde stratejik bir ürün olarak kabul edilmeli ve tüm planlamalarda gereken önem verilmelidir (Tiryakioğlu, 2011). Türkiye’nin, AB ya da yeni edinilecek pazarlarda zeytinyağındaki rekabet gücünün artması, uygulanan bu gıda güvenliği ve kalite güvence sistemlerinin yaygınlaştırılması ile mümkün olabilecektir.

5. KAYNAKLAR

- Başaran, B. 2011. Zeytin ve zeytinyağı üreten küçük ve orta ölçekli işletmelerin sorunları ve bu sorunların çözümüne yönelik alternatif öneriler. Doktora Tezi. NKÜ Fen Bil. Enst. Samsun.
- Çobanoğlu, F., Tunaloğlu, R. 2013. Avrupa Birliği’nde zeytinyağı üretiminde uzmanlaşmış çiftlikler ile Türkiye’de sofralık ve yağlık zeytin üreten çiftliklerin bazı ekonomik göstergeler dikkate alınarak karşılaştırılması. Zeytincilik Araştırma İstasyonu Dergisi, 4(1): 21-29.
- Emeksiz F., Seçer, A. 2012. Doğu Akdeniz Bölgesi’nde zeytin ve zeytinyağı üretimi, pazarlaması ve bölgede zeytinciliği geliştirme olanakları Doğu Akdeniz Zeytin Birliği. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü. URL: <http://www.tepge.gov.tr/upload/attachments/206.pdf>, [Ulaşım: 11 Kasım 2012].
- GTHB. 2012. İzmir İl Müdürlüğü. Tarımsal Veri İstatistikleri. URL: www.izmirtarim.gov.tr. [Ulaşım: 3 Ekim 2012].
- GTHB. 2009. Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü. 2010. Gıda Sanayi Envanteri, Ankara.
- IOCC. 2012. International Olive Oil Council Database. URL: www.internationaloliveoil.org [Ulaşım 24 Eylül 2012].
- İnan, İ.H. 2008. Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli. İstanbul Ticaret Odası İTO Yay., s: 22-23
- Kalaycı, S. 2008. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Asil Yayın Dağıtım, s: 426.
- Kendirlioğlu, Ö. 2008. Tariş Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği faaliyetlerinin değerlendirilmesi ve üretici memnuniyetinin belirlenmesi: Aydın ili örneği. Yüksek Lisans Tezi. AMÜ Fen Bil. Enst. Aydın.
- Korukluoğlu, M. 2006. Hasattan tüketime sofralık zeytin teknolojisi ve sorunları. Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Sempozyumu ve Sergisi, 436, 15-17 Eylül, İzmir.
- Malhotra, N.K, 1996. Marketing Research, New Jersey.
- Miran, B. 2011. Temel İstatistik. İzmir.
- Olgun, A., Artukoğlu M., Adanacioğlu H. 2008. Konvansiyonel zeytin üreticilerinin organik zeytin üretimine geçme konusundaki eğilimleri üzerine bir araştırma. Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg. 45(2): 95-101.
- Özışık, S., Öztürk, F. 2011. Türkiye’de zeytin ve zeytinyağı sektörünün mukayeseli analizi. Ulusal Zeytin Kongresi, 1-15, 22-25 Şubat 2011, Akhisar, URL: http://zeytinkongresi.ege.edu.tr/files/zeytin_kongresi_kitap.pdf [Ulaşım: 6 Aralık 2012].
- Özkaya, M.T., Kaynas, N., Özkan, A. 2003. Zeytin Yetiştiriciliği. Hasad Yayıncılık, İstanbul.
- Özkaya, M.T., Tunaloğlu, R., Eken, S., Ulaş, M., Tan, M., Danacı, A., İnan, N., Tibet, Ü. 2010. Türkiye zeytinciliğinin sorunları ve çözüm önerileri. URL: <http://www.zeytinportali.com/article/205/turkiye-zeytinciliginin-sorunlari-ve-cozum-onerileri.aspx> [Ulaşım: 17 Şubat 2013].
- Öztürk, F., Yalçın, M., Dıraman, H. 2009. Türkiye zeytinyağı ekonomisine genel bir bakış. Gıda Teknolojileri Elektronik Dergisi. URL: http://www.teknolojikarastirmalar.com/pdf/tr/02_2009_4_2_58_411.pdf [Ulaşım: 13 Aralık 2012].
- Savran, M.K., 2013. İzmir İlinde Zeytinyağı Üretim ve İhracatı Açısından Lisanslı Depoculuktan Beklentiler, EÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış YL Tezi, İzmir.
- Savran, M.K., Demirbaş, N. 2011. Türkiye’de sofralık zeytinde kalite sorunu ve öneriler. Uludağ Üniv. Ziraat Fak. Derg. 25(2): 89-99.
- TARİŞ, 2011. Tariş Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği. URL: http://www.tariszeytinyagi.com/index.php?option=com_content&view=article&id=23&Itemid=23 [Ulaşım: 4 Mart 2013].
- Tiryakioğlu, M. 2011. Sofralık zeytin üretimi ve dış satım olanakları üzerine bir araştırma: Akhisar İlçesi örneği. Yüksek Lisans tezi. EÜ Fen Bil. Enst. İzmir.
- Tunaloğlu, R. 2010. Türkiye’de zeytinyağı pazarlamasında gıda güvenliği ve kalite güvence sistemlerinin uygulanması ve gelişmelerin değerlendirilmesi. Tarım Ekonomisi Dergisi 16(2): 59-66.
- TÜİK. 2014. TÜİK veritabanı, URL: www.tuik.gov.tr [Ulaşım: 30 Nisan 2014].